

Monumentnummer*: 531663

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 19 december 2014
Kadaster deel/nr 82871/87

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Culemborg Culemborg Gelderland

Locatiennaam Locatieomschrijving
Culemborg Fort Everdingen

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Culemborg L 449

*Omschrijving***

Cluster 501.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

Complete GIETSTALEN KOEPELKAZEMAT TYPE G als een in de aanloop tot de Tweede Wereldoorlog aan het Fort Everdingen toegevoegd onderdeel. In 1936 is, als aanvulling op de gewapend betonnen kazemat, in Nederland de zogenoemde gietstalen koepelkazemat geïntroduceerd, die was gebaseerd op een al in 1917 in Frankrijk toegepast systeem. De gebruikte pantserkoepels waren gering van omvang (gunstig i.v.m. beperkte zichtbaarheid en trefkans), rond van vorm (gunstig i.v.m. afschampen treffers en sterkte), relatief eenvoudig in serie te produceren en ze hadden een 'externe' schietopening (gunstig i.v.m. gassen en geluid). Bovendien konden ze in Nederland worden vervaardigd, wat afhankelijkheid van het buitenland belangrijk verkleinde. Een eerste bestelling van 100 stuks in Nederland (bij DEMKA) werd gevolgd door een tweede van 50 stuks bij de Belgische Soc. Anonyme John Cockerill. In totaal moeten er in korte tijd ruim 700 zijn gegoten, maar hiervan zijn er slechts enkele overgebleven. De gietstalen koepels, met een doorsnede van 1,75 m en dikten van 10-17 centimeter, zijn geïnstalleerd in meerdere kazemattypen met weerstandsklassen W 12-15 tot W 21-28. Kort voor het begin van de Tweede Wereldoorlog zijn op verschillende plaatsen in de

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Nederlandse linies Gietstalen Koepelkazematten Type G tot stand gebracht, met name in de IJssellinie, de Maaslinie, de Grebbelinie (elk ca. 150) en de Nieuwe Hollandse Waterlinie (ca. 80). De gebruikelijke constructie van gewapend beton met één of meer vaste schietgaten was hierbij verlaten ten gunste van een systeem dat een binnen variabele grenzen (tot 270 0) te projecteren schootsrichting, binnen een gietstalen cilinder met koepeldak bezat. Koepelkazematten werden uitgerust met een lichte of zware mitrailleur als bewapening, in de Nieuwe Hollandse Waterlinie was dit standaard een zware mitrailleur. De meeste koepels zijn geplaatst in Standaard Koepelkazematten Type G. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn veruit de meeste koepels in het binnenland door de bezetter uit de kazematten gesloopt - ten dele door ze op te blazen - om ze om te gieten voor andere staalbehoeften. Aan de kust werden ze deels in de verdediging opgenomen, maar zijn ze na de oorlog meestal alsnog gesloopt. Hierdoor zijn complete koepelkazematten zeldzaam; ze komen onder meer nog voor op Fort Vechten en ook een exemplaar op Fort Everdingen, waarvan de locatie bekend is, maar dat grotendeels met aarde is bedekt, is compleet. Inmiddels is de gietstalen koepelkazemat blootgelegd, waarbij bleek dat ook de zeldzame toegangsdeur aan de achterzijde nog aanwezig was.

Omschrijving

In het zuidoostelijke talud van de aardwerken van Fort Everdingen bevindt zich een complete GIETSTALEN KOEPELKAZEMAT TYPE G. Standaard Koepelkazematten Type G zijn relatief lage, vrijwel vierkante, betonnen kazematten (ca. 7,00 x 6,50 x 3,00 m; b x d x h), met ter hoogte van de erin uitgespaarde koepel een achterwaarts hellend oppervlak waarop eventuele voltreffers konden afketsen. De schietopening in de koepel vormt een afgeronde rechthoekige 'wenkbrauw' van omstreeks 10 cm dikte, die enige decimeters uitsteekt en zo bescherming bood aan het erbinnen opgestelde wapen, een zware mitrailleur. Het schietgat en de toegang tot de kazemat, die zich in een uitsparing achter de koepel bevond, konden van binnenuit 'gasvrij' worden afgesloten. De gietstalen koepel en de dito deur van de toegang zijn nog aanwezig. De kazemat lijkt niettemin onvoltooid te zijn gebleven; een betonnen afdeklaag ontbreekt namelijk. Het werk draagt met rose verf erop geschilderd het bouwnummer '87'. De koepelkazemat aan de oostzijde van het Fort Everdingen diende als gevechtsofstelling ter verdediging van de het acces van de Zuidelijke Lekdijk. Ook had de kazemat een speciale functie in de flankering van het oostelijker gelegen Werk aan het Spoel.

Waardering

GIETSTALEN KOEPELKAZEMAT TYPE G is van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de en 20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de en 20ste eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw).

Het betreft hier een onderdeel uit de periode 1936-1940 dat een voorbeeld is van een op een gewapend betonnen basement geplaatste, complete, gietstalen koepelkazemat (Type G).

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* De kazemat is representatief (karakteristiek) omdat hij als onderdeel van een gedeconcentreerde verdedigingslijn is toegevoegd aan het bestaande fortificatiestelsel en hij vertegenwoordigt tamelijk grote zeldzaamheidswaarde omdat er slechts weinige complete exemplaren zijn overgebleven. Bijzondere meerwaarde ontleent de kazemat aan de niet geheel voltooide status en het provisorisch aangebrachte bouwnummer.

* De kazemat is grotendeels gaaf bewaard, mede dankzij de aarden dekking die omstreeks 2013 is verwijderd.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Kazemat (B)

Functie